

Kai PUPP ant nosies...

Pasikartokime / išgirs kime pirmą kartą /
išmokime 😊

KĄ BŪTINA ŽINOTI ATLIEKANT TEKSTO SUVOKIMO UŽDUOTIS?

- ◉ Tema, pagrindinė mintis, problema
- ◉ Adresatas, adresantas
- ◉ Subjektyvi / objektyvi nuomonė
- ◉ Kūrinio laikas, erdvė
- ◉ Funkciniai stiliai ir jų žanrai
- ◉ Literatūros (meninio f. st.) rūšys ir žanrai
- ◉ Teksto tipai

TEMA, PAGRINDINĖ MINTIS

- ◉ TEMA – tai, apie ką kalbama tekste; kūrinyje / tekste vaizduojamas reiškiny.
- ◉ PAGRINDINĖ MINTIS arba IDĖJA – tai, ką svarbaus autorius norėjo pasakyti šiuo tekstu; atskleistas autoriaus požiūris į pasaulį ir žmogų apskritai, kartais – į vieną ar kitą tikrovės sritį.

PROBLEMA / OS

- PROBLEMA – pagrindinis klausimas, kurį rašantysis sprendžia kurdamas tekstą; klausimas, keliamas norint atkreipti adresato dėmesį į žmogaus ir visuomenės gyvenimo konfliktus, sprendtinas situacijas. Dažniausiai formuluojama klausimu (*Kodėl galime, bet nemokame būti laimingi? Kodėl šiuolaikinis jaunas žmogus toks liūdnas?*).

ADRESATAS ir ADRESANTAS

- ADRESATAS – tas, kuriam skiriamas tekstas (kuris priima informaciją).
- ADRESANTAS – tas, kuris rašo / kalba / sako (siunčia informaciją).

SUBJEKTYVI/OBJEKTYVI nuomonė

- SUBJEKTYVU – paremta asmenine patirtimi.
- OBJEKTYVU – tarsi stebėjimas iš šalies.

KŪRINIO LAIKAS, ERDVĖ

- LAIKAS gali būti:
- **Abstraktus** (kadaise gyveno) / **konkretus**;
- **Ciklinis** (metų laikai) / **istorinis** (per sukilimą);
- **Prisiminimų** (memuarai) ir t. t.
- ERDVĖ gali būti:
- **Tikroviška** / **fantastinė**;
- **Uždara** / **atvira**, **konkreči** / **abstrakti**;
- **(Ne) Apibrėžta**, **mistinė**, **mitinė**, **virtuali**...

FUNKCINIAI STILIAI

- **Meninis** (grožiniai tekstai; vaizdingumas, individualumas);
- **Mokslinis** (moksliniai veikalai; faktai, tikslumas, aiškumas, glaustumas);
- **Administracinis** (dokumentai; šablonai, tikslumas, aiškumas, glaustumas);
- **Publicistinis** (dalykiškumas dera su vaizdingumu; visuomenei aktuali tema);
- **Buitinis** (šnekamoji kalba).

MOKSLINIO / ADMINISTRACINIO / PUBLICISTINIO STILIAUS ŽANRAI

- MOKSLINIO: mokslinis straipsnis, tezės, mokslinė recenzija, monografija, vadovėlis, referatas, anotacija, pranešimas.
- ADMINISTRACINIO: instrukcija, kvitas, potvarkis, protokolas, prašymas, gyvenimo aprašymas, įsakymas, nuostatai, deklaracija, receptas.
- PUBLICISTINIO: straipsnis, interviu, reportažas, kronika, recenzija, esė.

LITERATŪROS (MENINIO STILIAUS) RŪŠYS IR ŽANRAI

- **EPIKA** – apsakymas / novelė, apysaka, romanas, epas, epinė poema, pasakėčia, memuarai, esė.
- **LYRIKA** – eilėraštis, baladė, sonetas (14), elegija, romansas, odė, trioletas (8).
- **DRAMA** – tragedija, komedija, drama, tragikomedija.

TEKSTO TIPAI

- PASAKOJIMAS (*Kas atsitiko? Veiksmas*).
- APRAŠYMAS (*Kaip atrodo? Vaizdas*).
- SAMPROTAVIMAS (*Aiškinimas, argumentavimas. Kaip kas veikia? Kodėl taip vyksta? Mintis*).

RAŠYBA

- ◉ NOSINIŲ BALSŲ RAŠYBA;
- ◉ ĮVARDŽIUOTINIŲ FORMŲ RAŠYBA;
- ◉ ŽODŽIŲ RAŠYMAS KARTU IR ATSKIRAI.

NOSINIŲ BALSŲ RAŠYBA

- ŽODŽIO ŠAKNYJE (kaitaliojasi su an/en/in/un – *kąsti, lišti, skęsti, skųsti*; kaitaliojasi tarpusavy – *grįžti, gražinti*; tik esamajame laike – *šąšta, bąla, gęsta, tęžta, gvęra, sąla, žabąla*);
- Vns. G. (namą), dgs. K. (namų);
- TARIAMIOJI NUOSAKA (*bėgtų, važiuotų*);
- DALYVIAI (*bėgęs, laukias*).
- BET: *gresia* (nes grĖsė), *gražina* (nes grOžis).

ĮVARDŽIUOTINIŲ FORMŲ RAŠYBA

- BŪDVARDIS, SKAITVARDIS, DALYVIS+JIS /JI.
- **Mot. g. ir vyr. g. VNS. G.** (gražiąją/ųjį, pirmąją/ąjį, bėgančiąją/tįjį), DGS. K. (-ųjų);
- **Mot. g. VNS. ĮN.** (gražiąja, pirmąja, bėgančiąja), DGS. G. (gražiąsias, pirmąsias).

ŽODŽIŲ RAŠYMAS KARTU IR ATSKIRAI (I)

- NE (NEBE) – kartu, kai sudaro priešingos reikšmės žodį (*laimė – nelaimė*), kai be NE žodis nevartojamas (*neūžauga, nemiga, neganda*); su vksmž. ir jų formomis beirieveiksmiais (*nevažiuodamas; netoli, netoliese*); *nekoks* (prastas), *nekaip* (prastai), *nesavu* (keistu).
- NE – atskirai su įvardžiais, skaitvardžiais ir iš jų padarytaisrieveiksmiais (*ne tas, ne vienas, ne trise*); kai sakinyje yra prieštaravimas (*Ne ėjo, o bėgete bėgo*); kai pasakomas prieštaraujamas lyginimas (*ne prastesnis, ne mažiau*).
- BET: **nedaug, ne daugiau, ne veltui.**

ŽODŽIŲ RAŠYMAS KARTU IR ATSKIRAI (II)

- ◉ **GI** – kartu su vienskiemeniais nekaitomais žodžiais (*argi, negi, netgi, kaipgi, kurgi, kiekgi, visgi*); atskirai - su vienskiemeniais kaitomais ir daugiaskiemeniais (*kas gi, ko gi, kam gi, kuris gi, kažkada gi, kaip nors gi*).
- ◉ **VIS, PER** – visada atskirai, išskyrus *visgi* ir *pernelyg*.

SKYRYBA

- CITATŲ SKYRYBA
- TIESIOGINĖS KALBOS SKYRYBA
- KREIPINIŲ, ĮTERPINIŲ, PRIEDĖLIŲ SKYRYBA
- BRŪKŠNYS
- DVITAŠKIS
- KABLIATAŠKIS

CITATŲ SKYRYBA

- Just. Marcinkevičius teigia: „Poetai mėgsta apdainuoti rankas“.
- „Nespėju su savim“, - viename eilėraštyje rašė poetas.
- „Džiaugsmas nekūrybingas, - teigia Just. Marcinkevičius, - stebuklus kuria skausmas ir kančia“.
- Saulės spinduliai „triukšmauja, cypia, brenda“, bedugnėj „juodas“ aidas trankosi.
- Pasakoje atsiskleidžia ir tamsiosios žmogaus prigimties jėgos, kada, pasak poeto, „<...> Eglės broliai dalgiais sukapoja / Jos vyrą Žaltį jūros pakrašty“.

TIESIOGINĖS KALBOS SKYRYBA

Valė pasakė:

- Tu pavėlavai...

- Tu pavėlavai,/?!/... - pasakė Valė.

- Na, tai dabar, Jonai, - tarė pasilenkęs prie manęs Bronius, - papasakok mums ką nors.

- Kuo vilkas geresnis už tave? – kalbėjo kiškis. – Ar jo uodega puikesnė?

KREIPNIŲ, ĮTERPINIŲ, PRIEDĖLIŲ SKYRYBA

- Ar aš tau nesakiau, **sodo obelėle? Jūra, bičiule šaltoji**, liaukis man širdį kamuoti. Tu, **senas stuobrys**, liaukis rėkti!
- **Žinoma**, ji neatėjo. **Pasak Apolonijos**, bus lietaus. Jis, **be abejo**, bus geras.
- Ji, **Barbė**, žinojo gerą vaistą. Justinas Marcinkevičius, **žymus lietuvių rašytojas**, gimė 1930 metais. Biologija, **arba mokslas apie gyvybę**, Indrei patinka. Mūsų kaime gyvena keistas žmogus, **pravarde Kopūstas**.

BRŪKŠNYS

- PRALEISTA TARINIO JUNGTTIS (**YRA**): Dukart du – keturi. Gerai mokytis – štai mūsų pareiga.
- SUPRIEŠINAMI DUOMENYS (**O**): Pasėjo ropę – išaugo krienas. Šaukiu – niekas neatsako.
- VIENAS DĖMUO LEMIA KITĄ (**JEI**): Ginčai prasidėjo – griebkis kepurės.
- ANTRASIS DĖMUO – PASEKMĖ/IŠVADA: Sapnavau naktį gaidį – nelaimė bus. Atnešiau pieno – turėsi kuo putrą pabalinti.
- ANTRĄ DĖMENĮ GALIMA KEISTI ŠALUTINIU (**KAD**): Man pasirodė – tu juokeisi. Pamatysi – man pavyks.
- PRIEŠ APIBENDRINAMĄJĮ ŽODĮ: Petras, Juozas ir Mikas – visi susirinko pažaisti.

DVITAŠKIS

- KAI BEJUNGTUKIUOSE SAKINIUOSE ANTROJI DALIS PAAIŠKINA, SUKONKRETINA TURINĮ: Tik miegas buvo ne miegas: akyse sukosi raudoni ratilai, ausyse pliuškeno vanduo, kaukė sirenos.
- PO APIBENDRINAMOJO ŽODŽIO: Į kiemą išbėgo visi: Vaciukas, Laimutė, Pijus, Danutė ir Severiutė.

KABLIATAŠKIS

- KAI BEJUNGTUKIŲ SAKINIŲ DĖMENYS YRA PRASMIŠKAI ATSIETI: Medžiai lapuočiai dar tik sprogo; kelmais žaliavo bruknių uogienojai. Tvarte sukarkė arklys; pratisai lyg sulojo, lyg sukaukė kieme šuo. Mieste buvo karšta, triukšminga ir tvanku; Puzino plaučiai, pripratę prie gaivaus jūros oro, sunkiai kvėpavo; sudegusio benzino tvaikas vertė jį raukytis ir dažnai sulaukyti kvapą.

ŠALUTINIAI SAKINIAI (I)

- VEIKSNIO (Kas? J. ž. *kad, kas, koks, kuris, jog...*) Visiems buvo aišku, kad Petru likti namie negalima.
- PAPILDINIO (Ko? Kam? Ką? Kuo? J. ž. *Kad, kas, joks, kuris, kaip, kur, kada...*) Kas save giria, tą kitas peikia. Reikėjo tik stebėtis, kokius stebuklus darė Onos rankos.

ŠALUTINIAI SAKINIAI (II)

- PAŽYMINIO (Koks? Kokia? Kuris? Kuri? J. ž. Kuris, koks...) Šuo, kuris daug loja, nekanda. Mes esam tie patys, kur tu išgelbėjai nuo bado.
- TARINIO (Koks yra? J. ž. Kad, jog, koks, kokia... TOKS, TOKIA) Pasiūlymas buvo **toks** netikėtas, kad aš tik išsižiojau.

ŠALUTINIAI SAKINIAI (III)

- VIETOS APLINKYBĖS (Kur? J. ž. Kur) Ten, kur baigias miškas, prasideda ganyklos.
- LAIKO APINKYBĖS (Kada? Kiek laiko? Nuo kada? J. ž. Kad, kada, kai, vos, vos tik, iki...) Grijau, kai rytuose jau švito. Kol saulė šviečia, neatstoja ir šešėlis.
- BŪDO APLINKYBĖS (Kaip? J. ž. Kad, jog, kaip, tarsi, lyg...) Katrė verkė, kaip lietus lijo.

ŠALUTINIAI SAKINIAI (IV)

- KIEKYBĖS APLINKYBĖS (Kiek? J. ž. Kad, jog, kiek, juo... juo...) Juo artyn ėjo, juo baisiau jam darėsi. Kiek padėsi, tiek ir rasi.
- PRIEŽASTIES APLINKYBĖS (Kodėl? J. ž. Kad, nes, kadangi) Sunku kalbėti, nes tu teisus.
- TIKLSO APLINKYBĖS (Kam? Kuriam tikslui? J. ž. Kad) Kad vanduo neužšaltų, ančiukas turėjo beveik be poilsio plaukyti.

ŠALUTINIAI SAKINIAI (V)

- SAŁYGOS APLINKYBĖS (Esant kuriai sąlygai? J. ž. Jei, jeigu, kad) Kad (jei) rūpesčių nebūtų, nusibostų žmogui gyventi.
- NUOLAIDOS APLINKYBĖS (Nepaisant ko? J. ž. Nors, kad ir) Atskrido pelėda, nors ir neprašyta. Kad ir kaip prašytų, neisiu.

AŠ JUMIS TIKIU 😊

